

УДК 347.97

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-5\(15\)-300-310](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-5(15)-300-310)

Савчин Неля Миколаївна кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри процесуального права, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, тел. +380508678135, <https://orcid.org/0000-0003-3200-7373>

ВПЛИВ МАТЕРІАЛЬНОГО ПРАВА НА ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ

Анотація. Предмет доказування є ключовим елементом судового процесу, оскільки від його правильного визначення залежить обґрунтованість судового рішення. Законодавча дефініція (ч. 2 ст. 77 ЦПК України) визначає його як обставини, що підлягають встановленню для вирішення справи. Норми матеріального права визначають юридичні факти, що входять до предмета доказування, спрямовуючи судові дослідження на встановлення суті матеріальних правовідносин. Залежно від характеру гіпотез норми права (абсолютно чи відносно-визначені), суд використовує різні підходи до встановлення фактів. Науковці поділяються на прихильників вузького (обмеження юридичними фактами матеріально-правового характеру) та широкого (включення до предмета доказування також фактів процесуального характеру, доказових, виховних тощо) підходів до розуміння предмету доказування. Автор підтримує широку концепцію, обґрунтовуючи це значенням різних фактів для правильного вирішення справи. Одні й ті самі факти можуть мати як матеріальне, так і процесуальне значення. Наприклад, заміна сторін у зобов'язанні може впливати як на зміст матеріальних правовідносин, так і на хід процесуальних процедур. Відносно-визначені гіпотези вимагають використання доказових фактів для конкретизації юридичних фактів. Це робить процес доказування більш складним, але забезпечує повноту та обґрунтованість судових рішень. На прикладах з судової практики продемонстровано, як належне визначення та встановлення юридичних фактів забезпечує справедливе вирішення цивільних справ. Матеріальне право формує основу для визначення предмета доказування, водночас процесуальні норми регламентують порядок його встановлення. Це підкреслює тісний зв'язок між двома галузями права.

Ключові слова: предмет доказування, цивільне судочинство, матеріальне право, процесуальне право, юридичні факти, судова практика, доказові факти, цивільна справа, правовідносини, обґрунтованість судового рішення, процес доказування, норми права.

Savchyn Nelia Candidate of Juridical Sciences (PhD in Law), Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Procedural Law Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, tel. +380508678135, <https://orcid.org/0000-0003-3200-7373>

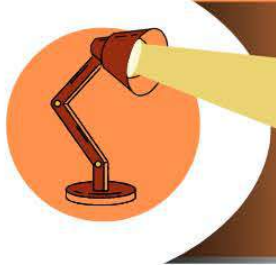
THE IMPACT OF SUBSTANTIVE LAW ON THE SUBJECT OF EVIDENCE IN CIVIL CASES

Abstract. The subject of proof is a key element of judicial proceedings, as the validity of a court decision depends on its proper definition. The legislative definition (Part 2, Article 77 of the Civil Procedure Code of Ukraine) describes it as the circumstances that must be established to resolve a case. Substantive law norms determine the legal facts included in the subject of proof, directing the court's investigation to establish the essence of substantive legal relations. Depending on the nature of the hypotheses of legal norms (absolute or relatively certain), courts employ different approaches to fact-finding. Scholars are divided into proponents of a narrow approach (limited to substantive legal facts) and a broad approach (including procedural, evidential, educational, and other facts) to understanding the subject of proof. The author supports the broad concept, substantiating this with the importance of various facts for proper case resolution. The same facts may have both substantive and procedural significance. For instance, the substitution of parties in an obligation can affect the content of substantive legal relations and the course of procedural actions. Relatively certain hypotheses require evidential facts to specify legal facts. This makes the proof process more complex but ensures the completeness and validity of judicial decisions. Examples from judicial practice demonstrate how proper identification and establishment of legal facts ensure the fair resolution of civil cases. Substantive law forms the basis for determining the subject of proof, while procedural norms regulate its establishment. This highlights the close interconnection between these two branches of law.

Keywords: subject of proof, civil proceedings, substantive law, procedural law, legal facts, judicial practice, evidential facts, civil case, legal relations, validity of court decision, proof process, legal norms.

Постановка проблеми. Метою цивільного судочинства є ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Досягається даний результат шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ, як передбачено у ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [14]. Незважаючи на те, що категорія «справедливість» на протязі всієї історії філософії розглядалася з точки зору моралі, вона має правовий вимір [3, с. 48].

Невипадково Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у ст. 6 закріплює право на справедливий суд, складовим елементом якого є закріплений обов'язок суду вирішити спір будь-кого про права та обов'язки цивільні [4]. Але його виконання неможливо без встановлення обставин цивільної справи. Їх встановлення пов'язується з справедливим судовим розглядом, оскільки згідно прецедентної практики Європейського суду з прав людини винесене судове рішення повинно бути обґрунтованим. Так, у справі Салов проти України вказується щодо обґрунтованості таке: «рішення судів достатнім чином містять мотиви, на яких вони базуються для того, щоб засвідчити, що сторони були заслухані, та для того, щоб забезпечити нагляд громадськості за здійсненням правосуддя» (п. 89) [9]. Вітчизняні суди вимогу обґрунтованості розглядають більш детально: «обґрунтованим визнається рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, які були досліджені в судовому засіданні і які відповідають вимогам закону про їх належність та допустимість, або обставин, що не підлягають доказуванню, а також якщо рішення містить вичерпні висновки суду, що відповідають встановленим на підставі достовірних доказів обставинам, які мають значення для вирішення справи» [7]. Отже, справедливе вирішення спору про цивільні права та обов'язки передбачає винесення обґрунтованого рішення, яке безпосередньо пов'язане з категорією «предмет доказування». Зокрема, «предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення» (ч. 2 ст. 77 ЦПК України).

Як бачимо, предмет доказування виступає важливим об'єктом процесуально-розумової діяльності в сфері судового доказування, без якого не обходиться розгляд жодної цивільної справи. Його належне розуміння та правильне використання під час розгляду та вирішення цивільних справ створює умови для винесення законного та обґрунтованого судового рішення. Але, незважаючи на процесуальний характер предмету доказування, що націлений на вирішення процесуальних завдань цивільного судочинства, багато в чому його сутність розкривається за допомогою положень матеріального права. Не в останню чергу це зумовлено правозастосовчим характером цивільного судочинства, де необхідно вирішити справу по суті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання предмету доказування та його ролі в цивільному судочинстві досліджувалося такими вченими як В.Д. Андрійцьо, С.С. Бичкова, В.І. Бобрик, О.О. Грабовська, В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, Н.Ю. Сакара, В.П. Феннич, С.Я. Фурса, Т.В. Цюра, А.С. Штефан тощо. Проте про вплив матеріального права на таку процесуальну категорію як «предмет доказування» займалися небагато науковців: загалом такий вплив

досліджувався через характер фактів, які включаються до структури предмету доказування. Зокрема, як писав В.Д. Андрійцю «весь процес доказування націлений на встановлення неоднотипних за матеріально-правовим та процесуальним значенням фактів» [1, с. 273]. На нашу думку, взаємодія матеріального права з предметом доказування носить більш складний характер та не обмежується визначенням кола обставин цивільної справи, які включаються до предмету доказування у цивільній справі.

Мета статті полягає у розкритті взаємодії та сфери застосування матеріального права та предмету доказування під час розгляду та вирішення цивільної справи.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб окреслити напрямки впливу матеріального права на предмет доказування у цивільному судочинстві необхідно визначити значення предмету доказування. Нормативної дефініції для цього буде недостатньо.

Будь-яка цивільна справа структурно поділяється на дві частини: фактичну та юридичну. Перша пов'язується із встановленням обставин (фактів) цивільної справи за допомогою доказів чи інакшим чином, що необхідні для її правильного вирішення. На підставі встановлених обставин (фактів) справи суд здійснює вибір правових норм, в змісті яких дані обставини проявляються. Тлумачення цих норм дає суду можливість зробити висновки про права та обов'язки цивільні, конкретизуючи їх щодо сторін та інших учасників цивільної справи, ліквідуючи спір про право. Завдяки цьому суд вирішує цивільну справу по суті. Як бачимо, значення предмету доказування зводиться до того, що він, з одного боку, спрямовує весь процес судового доказування у потрібне русло та вказує межі доказування, а з іншої сторони – є підставою правозастосування, визначаючи результат розгляду та вирішення цивільної справи. Отже, як зазначають, коли предмет доказування визначений неправильно, рішення у справі буде необґрунтованим, а її справедливе вирішення не досягається [12, с. 274]. Недосвідчений суддя може залишити поза увагою деякі важливі обставини справи, переоцінити чи недооцінити роль інших, що і буде однією з головних причин судових помилок при винесенні незаконного та необґрунтованого рішення [8, с. 54, 52].

Традиційно матеріальне право впливає на структуру та обсяг предмету доказування у цивільному судочинстві. Науковці по-різному визначають їх [10, с. 194]. Одні (Д.Б. Абушенко, В.П. Воложанін, С.К. Загайнова, В.В. Комаров, В.А. Кройтор, В.І. Тертишніков, М.К. Треушніков, В.В. Ярков тощо) розуміють предмет доказування вузько та включають до нього лише юридичні факти матеріально-правового характеру, тобто факти, що закріплені нормами матеріального права. Значення цих фактів полягає в тому, що вони впливають на вирішення справи по суті, так як обґрунтовують вимоги і заперечення сторін. Другі (Ю.В. Білоусов, С.С. Бичкова, В.І. Бобрик,

В.А. Мусін, В.П. Феннич, Є.О. Харитонов, Н.А. Чечіна, Д.М. Чечот, М.Й. Штефан тощо), які відстоюють широке розуміння предмету доказування, включають до його структури не тільки юридичні факти матеріально-правового характеру, але й інші факти: юридичні факти процесуально-правового характеру, доказові факти, виховні факти, перевірочні факти тощо. Одні з цих фактів закріплені нормами матеріального права, інші – нормами цивільного процесуального права, треті – взагалі не закріплені в нормі права (наприклад, доказові факти). Враховуючи те, що норма права розглядається в якості об'єктивного джерела визначення предмету доказування, одні процесуалісти таку роль повністю відводять матеріальному праву (вузький підхід розуміння предмету доказування), а інші – ним не обмежуються та джерельне значення надають також нормам цивільного процесуального права.

На нашу думку, варто підтримати останніх науковців з таких міркувань. Структура предмету доказування формується фактами не по місцю їх нормативного закріплення, а по тому, яке значення для розглядуваної цивільної справи вони мають. В одному випадку юридичні факти матеріального характеру будуть мати матеріальне значення: вони будуть обґрунтовувати матеріально-правові вимоги та заперечення сторін, показувати як розвивалися матеріальні відносини між ними та впливати на вибір норми матеріального права. Зокрема, якщо за допомогою доказів «не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом» (ч. 2 ст. 570 ЦК України) [13]. Подібний факт буде показувати характер матеріальних (грошових) відносин між сторонами, а обрана норма матеріального права визначати їх зміст: суб'єктивні права та обов'язки щодо сплаченої суми в рахунок належних з боржника платежів. Очевидно, що такі факти стають основою вирішення цивільної справи, а тому цілком виправдано їм відводиться роль головних фактів предмету доказування. З іншого боку, юридичні факти матеріального характеру можуть обґрунтовувати процесуально-правові вимоги та заперечення сторін, впливати на динаміку цивільних процесуальних відносин та обґрунтовувати вибір норми цивільного процесуального права. Наприклад, ст. 55 ЦПК України називає таку підставу процесуального правонаступництва як заміна «кредитора чи боржника у зобов'язанні». Очевидно, що йдеться за матеріально-правову конструкцію, оскільки зобов'язання за участі таких суб'єктів розвивається в рамках матеріальних правовідносин. Акти матеріального законодавства називають підстави, форму та порядок проведення заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні (ст. ст. 512, 513, 516, 520, 521 ЦК України). Подібна заміна може привести до вступу в цивільну справу нового суб'єкта, хоча протилежна сторона цивільної справи може цьому активно пручатися, вказуючи на порушення матеріального законодавства під час проведення заміни. При відсутності таких порушень суд залучає нового

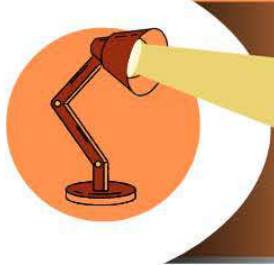

суб'єкта до числа учасників справи своєю ухвалою, в змісті якої поряд з нормою матеріального права, яка підлягає застосуванню, буде вказана норма процесуального права, на підставі якої суд вирішив дане поточне процесуальне питання [11].

Одні й ті самі юридичні факти матеріально-правового характеру можуть мати матеріальне чи процесуальне значення, опосередковуючи матеріальні чи процесуальні правовідносини. Наприклад, заміна кредитора у зобов'язанні внаслідок відступлення права вимоги може мати місце без прив'язки до судового спору та не приводить до процесуального правонаступництва. Але деякі юридичні факти, будучи закріплені в нормі матеріального права, мають виключно процесуальне значення та не можуть бути реалізовані в межах матеріальних правовідносин. Зокрема, ст. 362 ЦК України регламентує переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності, де ч. 4 вказує, що треба зробити при подачі позову про переведення прав та обов'язків покупця на співвласника: «одночасно позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за договором повинен сплатити покупець». Дана обставина буде вказувати на дотримання позивачем належного порядку реалізації права на позов у процесуальному значенні. Поза межами реалізації даного права, ця обставина не буде мати жодного правового значення.

Таким чином, предмет доказування включає до свого складу неоднорідні факти, які можуть бути закріплені нормами галузей матеріального чи цивільного процесуального права та мати значення як для вирішення цивільної справи по суті (матеріально-правове значення), так і для вирішення поточних процесуальних питань, що виникають в ході її розгляду (процесуально-правове значення). Спільним для всіх цих фактів є те, що вони мають бути судом встановлені при ухваленні судового рішення. Подібне розуміння предмету доказування повністю корелюється із його законодавчою дефініцією, даною в ч. 2 ст. 77 ЦПК України.

Важливе значення для предмету доказування буде відігравати, як саме юридичні факти закріплені в нормі матеріального права: з використанням абсолютно-визначеної чи відносно-визначеної гіпотези. Абсолютно-визначена гіпотеза вичерпно та конкретно визначає умови застосування норми матеріального права. У той час як при відносно-визначеній гіпотезі законодавець не надає чітких вказівок щодо умов дії правила поведінки. Наприклад, в ст. 41 СК називаються підстави для визнання шлюбу недійсним з використанням абсолютно-визначеної гіпотези (шлюб зареєстрований «між двоюрідними братом та сестрою; між тіткою, дядьком та племінником, племінницею» – п. 2) та відносно-визначеної гіпотези (шлюб зареєстрований «з особою, яка приховала свою тяжку хворобу або хворобу, небезпечну для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків» – п. 3). Через те, що у першому

випадку життєві обставини описані чітко та ясно через вказівку на родинні відносини між подружжям, вони можуть бути доведені доказами безпосередньо (наприклад, за допомогою письмових доказів). Натомість, у ситуації з відносно-визначеною гіпотезою немає чітких вказівок на життєві обставини, при встановленні яких починає діяти норма матеріального права. Ми маємо тільки загальні умови, обставини в абстрактній формі, без будь-якої конкретизації (приховання тяжкої хвороби або хвороби, небезпечної для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків). Для того, щоб встановити такі юридичні факти матеріально-правового характеру необхідно звертатися до доказових фактів, які будуть встановлюватися безпосередньо доказами, в той час як перші факти будуть виводитися зі змісту доказових фактів (звідси у них така назва – *Авт.*). Подібний підхід також використовується у разі заперечення таких юридичних фактів матеріально-правового характеру. Наприклад, в одній цивільній справі громадянин Італії намагався визнати шлюб недійсним, який він уклав з громадянкою України, оскільки вона приховала від нього тяжку хворобу, яка вплинула на стан здоров'я їхнього сина. У даній справі було надзвичайно багато письмових документів медичного характеру та висновків експертів, які описували характер (патологію) захворювання відповідачки (церебральне артеро-венозне злоякісне утворення /MAV/ лівої півкулі головного мозку з частими головними болями, постійними психозами, запамороченнями голови, двоскронева геманопсія) та його протікання в різні періоди. Проте, належними доказами не було встановлено причинно-наслідковий зв'язок між хворобою відповідачки та розвитком сина, оскільки для цього необхідно було провести медико-генетичне обстеження, а також отримати дані стосовно проходження вагітності, пологів та післяпологового періоду. Навпаки, медична документація від групи лікарів (психіатра, хірурга, стоматолога, отоларинголога, офтальмолога, педіатра) щодо обстеження малолітнього сина дали можливість зробити висновок, що він здоровий, має належний фізичний та розумовий розвиток. Щодо факту приховання хвороби, то перед укладенням шлюбу, наречена та наречений від направлення на медичне обстеження відмовились, про що і розписались у актовому записі, згідно листа Білгород-Дністровського міськрайонного Відділу державної реєстрації актів цивільного стану від 27 листопада 2019 року № 5246/54-19. Отже, у даній цивільній справі з групи доказових фактів, які були підтверджені письмовими доказами та висновками експертів, зробити умовивід про наявність факту приховання тяжкої хвороби або хвороби, небезпечної для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків не вдалося, що й зумовило програш справи позивачем [6].

У ситуації з відносно-визначеною гіпотезою норми матеріального права, суд стає важливим суб'єктом, який не стільки визначає, як конструює предмет доказування. За допомогою власного юридичного досвіду та законів логіки він

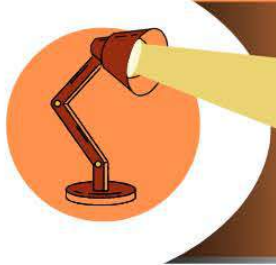

повинен вибрати конкретні життєві обставини із взаємовідносин сторін щодо їх можливості підтвердити чи спростувати узагальнюючий юридичний факт матеріально-правового характеру. У цьому відношенні проявляється судовий розсуд, де оціночний юридичний факт матеріально-правового характеру має бути підданий конкретизації. Сама ж норма матеріального права з відносно-визначеною гіпотезою буде виступати межею такої конкретизації, позаяк особливістю доказових фактів є те, що вони в змісті норми права не вказані. Через це ряд науковців (О.В. Іванов, В.В. Молчанов, М.К. Треушніков, Я.Л. Штутін тощо), безпідставно, на нашу думку, не включають доказові факти до складу предмету доказування [2, с. 240; 5, с. 589]. Отже, до предмету доказування включаються не тільки юридичні факти, що закріплені в нормі права, але й такі факти, які не знайшли свого відображення в її змісті (доказові факти).

Відносно-визначена гіпотеза в нормі матеріального права може бути не тільки ситуаційною, але й альтернативною, коли можливість діяти ставиться в залежність від ряду рівнозначних по юридичній силі фактів. Наприклад, на вимогу наймодавця договір найму може бути розірваний у таких випадках: у разі володіння та/або використання річчю всупереч договору або призначенню речі; передання речі у володіння та/або користування іншій особі без дозволу наймодавця; недбала поведінка наймача створює загрозу пошкодження речі; наймач не приступив до проведення капітального ремонту речі, якщо такий обов'язок був покладений на нього (ст. 783 ЦК України). Подібна альтернатива юридичних фактів матеріально-правового характеру, яка дає вибір умов поведінки, виражається в цивільному судочинстві у праві позивача міняти підставу позову (ч. 3 ст. 49 ЦПК). Внаслідок цього та інших чинників, предмет доказування в цивільному судочинстві виступає динамічною категорією, де коло фактів, що його формують, не є застиглим у часі та просторі явищем.

Учасники справи вільні у виборі фактів, які вони включають до складу предмету доказування. Визначальним фактором, який буде впливати на такий вибір стане їхній процесуальний статус. Наприклад, матеріально-правовий інтерес сторін спонукає їх захищати свої матеріальні права та обов'язки один перед одним. У цьому відношенні норми матеріального права містять вказівки на юридичні факти, які повинна наводити та або інша сторона цивільної справи, відповідно до її матеріально-правового інтересу. Зокрема, у ЦК України є багато статей, які вказують який саме позов може подати особа з наведенням юридичних фактів матеріально-правового характеру, які його обґрунтовують: «правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним із співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень» (ч. 4 ст. 369 ЦК України). У цьому відношенні

норма матеріального права орієнтує позивача на підстави позову, які потрібно йому буде вказати в тексті позовної заяви. Або «позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення» (ч. 3 ст. 267 ЦК України). У жодному разі суд, який також виступає суб'єктом визначення фактів предмету доказування, не вправі досліджувати докази, націлені на встановлення факту спливу строку позовної давності, поки про цей факт не заявить сторона справи.

Висновки. Предмет доказування, будучи процесуально-правовою категорією цивільного судочинства, перебуває під інтенсивним впливом матеріального права, норми якого визначають структуру предмету доказування та коло фактів, які включаються до його змісту. У цьому відношенні визначальну роль відіграють юридичні факти матеріально-правового характеру, які можуть мати матеріально-правове та процесуальне значення: в першому випадку вони будуть впливати на вирішення цивільної справи по суті, а в другому – на вирішення поточних процесуальних питань. Спосіб закріплення таких фактів у нормі матеріального права у формі ситуаційної чи альтернативної відносно-визначеної гіпотези може призвести до розширення предмету доказування за рахунок доказових фактів або надати йому динамічного характеру відповідно. Також норма матеріального права персоніфікує суб'єкта, що несе відповідальність за визначення фактів предмету доказування. Таким чином, матеріальне право має багатовекторний вплив на предмет доказування в цивільній справі, належне усвідомлення якого гарантує винесення законного та обґрунтованого судового рішення.

Література:

1. Андрійцьо В.Д. Теоретичні проблеми доказування в цивільному судочинстві України: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА». 2014. 410 с.
2. Грабовська О.О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 504 с.
3. Завальнюк І.В. Конституційно-правова кваліфікація права на справедливий суд. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 46–52.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.04.2025)
5. Немеш П.Ф., Феннич В.П. Курс цивільного процесу: Загальна частина. Підручник. Ужгород: Вид-во РІК-У. 2020. 808 с.
6. Постанова Верховного Суду від 13 листопада 2024 р. у цивільній справі № 495/9673/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123193588> (дата звернення: 03.04.2025)
7. Про судові рішення у цивільній справі: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text> (дата звернення: 10.04.2025)
8. Савчин Н.М. Судові помилки при розгляді та вирішенні цивільних справ: дис. ...канд. юрид. наук. Київ. 2016. 212 с.
9. Справа «Салов проти України»: Рішення ЄСПЛ від 6 вересня 2005 р. (заява №65518/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text (дата звернення: 09.04.2025)

10. Супрун Т.С. Поняття предмета доказування у цивільному судочинстві. *Форум права*. 2016. № 5. С. 190–198 URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_33.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

11. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 05 грудня 2018 р. у цивільній справі №522/12034/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78401134> (дата звернення: 09.04.2025)

12. Феннич В. Роль суду у визначенні предмета доказування по цивільних справах. Теорія і практика євроінтеграційних процесів вищої освіти і науки: Науковий вісник Закарпатського державного університету. Спеціальний випуск. Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня». 2006. С. 274–280.

13. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.04.2025)

14. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page> (дата звернення: 11.04.2025).

References:

1. Andriitso V.D. (2014) *Teoretychni problemy dokazuvannia v tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy [Theoretical problems of proof in civil proceedings in Ukraine]*. Uzhhorod: TOV «IVA» [in Ukrainian].

2. Hrabovska O.O. (2016) *Dokazuvannia u tsyvilnomu protsesi Ukrainy: problemy teorii i praktyky [Evidence in civil proceedings in Ukraine: problems of theory and practice]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

3. Zavalniuk I.V. (2022) Konstytutsiino-pravova kvalifikatsiia prava na spravedyvyi sud [Constitutional and legal qualification of the right to a fair trial]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurisprudentsii – Current problems of domestic jurisprudence*, 1, 46–52 [in Ukrainian].

4. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with Protocols)] mizhnarodnyi dokument Rady Yevropy vid 04.11.1950. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].

5. Nemesh P.F., Fennykh V.P. (2020) *Kurs tsyvilnoho protsesu: Zahalna chastyna [Civil Procedure Course: General Part]*. Uzhhorod: Vyd-vo RIK-U. [in Ukrainian].

6. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 13 lystopada 2024 r. u tsyvilnii spravi № 495/9673/16-ts. [Resolution of the Supreme Court of November 13, 2024 in civil case No. 495/9673/16-ts.] Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123193588> [in Ukrainian].

7. Pro sudove rishennia u tsyvilnii spravi: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 18.12.2009 № 14 [On a court decision in a civil case: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated 18.12.2009 No. 14.]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text> [in Ukrainian].

8. Savchyn N.M. (2016) Sudovi pomylyky pry rozghliadi ta vyrishenni tsyvilnykh sprav [Judicial errors in the consideration and resolution of civil cases]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

9. Sprava «Salov proty Ukrainy»: Rishennia YeSPL vid 6 veresnia 2005 r. (zaiava №65518/01) [The case of "Salov v. Ukraine": Judgment of the European Court of Human Rights of September 6, 2005]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text [in Ukrainian].

10. Suprun T.S. (2016) Poniattia predmeta dokazuvannia u tsyvilnomu sudochynstvi [The concept of the subject of evidence in civil proceedings]. *Forum prava – Law forum*. 5, 190–198. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_33.pdf [in Ukrainian].

11. Ukhvala Prymorskoho raionnoho sudu m. Odesy vid 05 hrudnia 2018 r. u tsyvilnii spravi №522/12034/16-ts [Decision of the Primorsky District Court of Odessa dated December 5, 2018 in civil case No. 522/12034/16-ts]. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78401134> [in Ukrainian].

12. Fennych V. (2006) Rol sudu u vyznachenni predmeta dokazuvannia po tsyvilnykh spravakh [The role of the court in determining the subject of evidence in civil cases]. *Teoriia i praktyka yevrointehratsiinykh protsesiv vyshchoi osvity i nauky: Naukovyi visnyk Zakarpatskoho derzhavnoho universytetu. Spetsialnyi vypusk – Theory and practice of European integration processes of higher education and science: Scientific Bulletin of the Transcarpathian State University. Special issue.* Uzhhorod: KP «Uzhhorodska miska drukarnia», 274–280. [in Ukrainian].

13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 16.01.2003 No. 435-IV] // Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].

14. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1618-IV [Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated March 18, 2004 No. 1618-IV] // Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page> [in Ukrainian].

